

آیا مشورت با مردم از نظر قرآن واجب است

عضو هیئت علمی دانشگاه باقرالعلوم(ع) با بیان این سوال که آیا امر به مشورت واجب است یا مستحب گفت:

عضو هیئت علمی دانشگاه باقرالعلوم(ع) با بیان این سوال که آیا امر به مشورت واجب است یا مستحب گفت: در مورد وجوب و استحباب، از لسان و ادبیات قرآن نوعی لزوم به مشورت از سوی پیامبر(ص) وجود دارد و به نوعی قرآن راهنمایی و امر کرده است که از مشورت استفاده کند.

ارسال/ مشورت با مردم از نظر قرآن واجب استبه گزارش ایکننا، حجت الاسلام والمسلمین علی آقاجانی قناد؛ عضو هیئت علمی دانشگاه باقرالعلوم(ع)، ۱۸ آبان ماه در نشست علمی «مشارکت حداکثری در حکمرانی قرآنی» که از سوی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی برگزار شد با بیان اینکه این موضوع در نگاه دینی از اهمیت مضاعفی برخوردار است لذا حساسیت ویژه هم دارد، گفت: در مسئله مشارکت سیاسی در قرآن دو نگاه را داریم برخی معتقدند اساسا مباحث جدید به ویژه مشارکت سیاسی در قرآن جایگاه چندانی ندارد و ما نباید انتظار مطلبی جدی داشته باشیم و نگاه دیگر می گوید گرچه در قرآن مفرداتی از مسائل سیاسی مطرح است ولی قرآن نظریه سیاسی در مورد مشارکت ندارد؛ نگاه بنده این است که ما در قرآن می توانیم مسائل مهم علوم سیاسی را ظرفیت سنجی کنیم و نظریه قرآن را استخراج کنیم.

وی با اشاره به اینکه هابز طرفدار نظریه واگذاری است، افزود: او معتقد است که قراردادی بین مردم و حاکمیت صورت گرفته و مردم همه اختیارات سیاسی و اجتماعی خود را به حاکم واگذار می کنند و حق پس گرفتن آن را هم ندارند و یکبار این کار انجام می شود لذا بحث لویاتان را طرح کرد و نظریه دیگر از جان لاک است که الگوی کارگزاری را مطرح کرده است و در این نگرش مردم فعال ما پشاه هستند یعنی در قرارداد بین مردم و دولت، مردم هر مقدار از اختیارات را که بخواهند به حکومت می دهند و هر وقت خواستند می توانند آن را پس بگیرند.

الگوهای مشارکت سیاسی در غرب و اسلام

آقاجانی قناد اضافه کرد: در این دو الگو همواره یک طرف فعال ما پشاه است یعنی گاهی مردم و گاهی حاکم. در نظریات اسلامی هم ما چند الگو داریم؛ الگوی اول این است که حاکم وکیل مردم است یعنی مردم به کسی وکالت می دهند کاری انجام دهد و الگوی دیگر ولایت است یعنی رهبر و حاکم حکم ولایت را دارد که این دو نظریه هم به نوعی متناظر با دو نظریه هابز و لاک است؛ البته در نظریات غربی، قرارداد بین مردم و حاکم است ولی در نظریات اسلامی خداوند هم وجود دارد.

وی با بیان اینکه در ایران هم بر اساس نظریات امامین انقلاب، الگوی سوم، الگوی برجسته و قابل استدلال است، افزود: آیه ۲۸ شوری، ۱۵۹ آل عمران، آیات خلافت و به خصوص آیه ۲۰ بقره و ۲۶ ص، آیه عقود یا آیه اول مائده، آیات امر به معروف و نهی از منکر، آیه امانت؛ آیه ۵۸ نساء، و آیات دال بر خطابات عمومی مانند یا ایها الناس و آیه ۱۲ رعد می توانند به ساختن نظریه مشارکت سیاسی حداکثری مشروط بر اساس قرآن کمک کنند.

آقاجانی قناد گفت: قرآن کریم حکومت را از آن خدا می داند که به برخی افراد به صورت مشروط واگذار شده است و از سوی دیگر مردم هم کنشگر فعال هستند نه کنشگر تبعی البته با تفاوت میان نگرش کلاسیک علوم سیاسی با متون دینی و بر این اساس ما در عصر غیبت، قائل به ولایت سیاسی برای فقها هستیم و مشارکت مردم جزئی از حاکمیت بالفعل فقیه است زیرا بدون آن امکان ماهوی حکومت فقیه وجود ندارد و بین این دو هم تضادی نیست؛ البته ما بین حضور معصوم و حضور ولی فقیه در حکومت تفاوت قائل می شویم زیرا در عصر حضور امام(ع) نقش مردم کم رنگ تر است گرچه طبق نصوص باز حضور مردم اثرگذار است. آیات دال بر مشارکت سیاسی مردم

وی با بیان اینکه در زمان ولی فقیه نصوصی داریم که نقش مردم پررنگ تر است، اظهار کرد: اولین آیات دال بر مشارکت سیاسی آیه ۲۸ شوری و ۱۵۹ آل عمران است؛ چند رویکرد به بحث شورا وجود دارد؛ اول اینکه شورا موضوعیت دارد یا طریقت، بحث دیگر هم شورای قبل از حکومت، حین حکومت و بعد از حکومت است؛ برخی فقط برای شورا نقش طریقت قائلند و نه موضوعیت و برخی برعکس. کسانی که برای شورا مدخلیت قائلند فقط به شورای پس از حکومت نظر دارند یعنی شورا زمانی نقش آفرین است که ما نصی نداریم.

آقاجانی قناد با طرح این پرسش که شورا و مشورت واجب است یا مستحب، گفت: در این مسئله اختلاف نظر داریم یعنی برخی مشورت را واجب و برخی مستحب دانسته اند همچنین این بحث وجود دارد که عمل به نظر شورا واجب است یا خیر و حاکم باید نظر خود را اعمال کند یا نظر جمع را؟ با توجه به اینکه اصطلاح امر در قرآن دلالت بر امور سیاسی دارد مسئله مشورت هم به مسائل سیاسی مرتبط است. ما باید بین مشورت و شورا فرق بگذاریم زیرا شورا یک نهاد سیاسی است؛ ما به مشورت توصیه

شده ایم ولی الزام به مشورت نداریم و حتی اگر مشورت کردیم واجب نیست آن را اعمال کنیم ولی شورا یک نهاد است و باید در مواجهه با نظرات آن تفاوت قائل شویم.

پژوهشگر حوزه علمیه با بیان اینکه عمل به نتایج شورا الزام آورتر از مشورت است، اضافه کرد: شورا مفهومی امضایی است یعنی قبل از اسلام هم بوده است، جد پیامبر(ص) دارالندوه را پایه گذاری کرده بود و در جوامع دیگر هم با شدت و ضعف بوده است لذا اسلام، شورا را امضاء کرده است؛ در آیه ۲۸ شوری ما از اطلاق آیه بهره می بریم. اکثر مفسران گفته اند آیه مکی است و نه مدنی یعنی هنوز دولت نبوی تشکیل نشده بود.

عضو هیئت علمی دانشگاه باقرالعلوم(ع) با اشاره به آیه ۱۵۹ سوره مبارکه آل عمران، تصریح کرد: شان نزول آیه برای جنگ احد است که پیامبر(ص) با مردم مشورت کرد و آنان نظر دادند که در بیرون از شهر با دشمن بجنگیم و پیامبر هم به آن عمل کردند ولی نتیجه آن مطلوب نبود و خساراتی به سپاه اسلام وارد شد؛ آیات این سوره بعد از این جنگ نازل شد و باز تاکید کرد که با مردم مورت بگیر.

وی با بیان اینکه آیا امر به مشورت واجب است یا مستحب و آیا فقط به پیامبر(ص) خطاب فرموده است یا خطاب عمومی به همه حاکمان است، تصریح کرد: مفسران خطابات قرآن را عمومی می دانند مگر در موارد خاصی که خطاب به شخص ایشان است؛ در مورد وجوب و استحباب هم، از لسان و ادبیات قرآن نوعی لزوم به مشورت از سوی پیامبر(ص) وجود دارد و به نوعی قرآن راهنمایی و امر کرده است که از مشورت استفاده کند.

آقاجانی قناد اضافه کرد: فارغ از مباحث فقهی که فقها عمدتاً مشورت را مستحب می دانند و نه واجب ولی در مواردی استحباب و وجوب در کنار هم آمده است. بنابراین لسان قرآن، لسان لزوم است. قرآن کریم فرموده است: فاذا عزم فتوکل علی الله؛ یعنی وقتی عزم کردی بر خدا توکل و کار خود را انجام بده. اینجا این سؤال وجود دارد که آیا عزم بر انجام رای خود پیامبر(ص) است یا رای برخاسته از شورا؟ اکثر رای پیامبر(ص) را تایید کرده اند یعنی پیامبر(ص) وقتی با شورا مشورت کرد باید تصمیم خود را بگیرد و عمل کند ولی به نظر می رسد استدلال قوی تر آن است که در صورت مشورت با شورا به عنوان یک نهاد سیاسی اگر اکثریت قاطع بر چیزی رای دادند حاکم باید مطابق آن عمل کند.